

УДК 338.242.4

І. Є. Якушева

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

***Анотація.** У статті розглянуто проблеми державного регулювання розвитку агропромислового виробництва як важливого елемента ринкової економіки, напрями державної підтримки аграрного сектору в сучасних умовах.*

***Ключові слова:** аграрний сектор, бюджетне фінансування, державне регулювання аграрного сектору, державна підтримка.*

***Summary.** The problems of government control of development of agroindustrial production are considered in the article, as an important element of market economy, direction of state support of agrarian sector in modern terms.*

***Key words:** agrarian sector, budgetary finansorovanie, government control, state pooderzhka.*

Постановка проблеми. Регулювальна роль держави у функціонуванні аграрного сектору надзвичайно важлива і підтверджується практикою розвинутих країн світу. Вона обумовлюється стратегічною необхідністю забезпечення продовольчої безпеки країни, підвищенням конкурентоспроможності аграрних виробників на внутрішньому і зовнішньому ринках і створенням умов розвитку сільських територій. Держава виконує регулювальні, спостережні і контрольні функції, розробляє стандарти господарської діяльності. Ефективна державна аграрна політика дозволяє вирішувати екологічні та демографічні проблеми.

Тому державне регулювання повинно бути обґрунтованим, зваженим, будуватися на принципах сприяння позитивній динаміці розвитку аграрного сектору з урахуванням вимог сучасності, насамперед мова йде про державну фінансову підтримку агропромисловості.

Аналіз досліджень і публікацій. Різні аспекти державного регулювання аграрної сфери висвітлені у працях таких вчених, як: В. Амбросов, П. Гайдуцький, М. Дем'яненко, А. Мельник, В. Месель-Веселяк, Б. Пасхавер, П. Саблук, Г. Черевко, В. Юрчишин, М. Янків та ін. Але проблеми удосконалення механізму державного регулювання розвитку агропромислового виробництва, пошуку більш ефективних важелів впливу на галузь потребують постійного поглибленого опрацювання на теоретичному та практичному рівнях.

Метою статті є дослідження стану та пріоритетних напрямів державного регулювання щодо розвитку аграрного сектору економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливості і специфіка аграрного виробництва, його неспроможність до саморегулювання обумовлюють потребу в спеціальному режимі державного регулювання і впливу. Особливо це актуально в

© І. Є. Якушева, 2014

умовах системної економічної та політичної кризи, що вимагає посилення регулювальних дій держави. Перш за все, державне регулювання необхідно для нейтралізації структурних перекосів, монополізації, диктату цін, тіньових аспектів діяльності. При цьому важливо забезпечити оптимальний баланс між державним втручанням та економічною свободою суб'єктів аграрного бізнесу.

Аграрний сектор економіки являє собою складну систему, засновану на міжгалузевих, соціально-економічних, організаційних і регіональних зв'язках, які декларують необхідність інтегрованого розвитку «...від виробництва сільськогосподарської техніки до реалізації продуктів харчування, від яких залежать застосовані в сільському господарстві технології, спеціалізація і концентрація виробництва на сільськогосподарських підприємствах, характер і рівень зайнятості та інші найважливіші аспекти організації виробництва» [1].

Державне регулювання галузі аграрного виробництва — це також складний механізм законодавчого, економічного, організаційного, адміністративного та соціального впливу на відносини в аграрному секторі.

До системи державного регулювання висуваються певні вимоги, які впливають з потреб ефективного розвитку аграрного сектору:

- захист економічних інтересів аграрних виробників;
- зміцнення виробничого потенціалу аграріїв;
- соціальний характер впливу на процеси;
- гнучкість, прозорість, передбачуваність аграрної політики.

В Україні створена відповідна нормативно-правова база реалізації державної аграрної політики, яка включає такі основні законодавчі акти, як Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 р. [2], Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18 жовтня 2005 р. [3], Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р. [4] та ін. При цьому механізм державного регулювання аграрного сектору не набув системного характеру, відсутня чітка стратегія аграрної політики, не узгоджені сфери державного та ринкового регулювання.

Основними напрямками державного регулювання розвитку агропромислового комплексу вважаються такі:

- регулювання ринкових факторів: попиту, пропозиції, конкуренції, цін;
- механізм фінансування, інвестування, кредитування, оподаткування, страхування;
- регулювання зовнішньоекономічних відносин;
- стимулювання інноваційного розвитку та індустріалізації агропромислового господарства;

- формування системи інформаційного забезпечення суб'єктів господарювання;
- розробка стандартів господарської діяльності, сертифікація сільськогосподарської продукції;
- розвиток інфраструктури аграрного сектору;
- розвиток соціальної сфери і сільських територій.

Важливою складовою системи державного регулювання виступає державна підтримка аграрного сектору важелями фінансово-економічного механізму. Важливість і доцільність фінансової підтримки держави підтверджена дослідженнями та досвідом розвинутих країн [5; 6; 8]. Вона повинна носити характер стимулювання щодо об'єкта спрямування. Державна фінансова підтримка безпосередньо пов'язана з витратами бюджетних коштів. Законом України «Про державний бюджет» кожного року передбачається перелік програм аграрного напрямку та обсяги їх фінансування. Питання бюджетного фінансового забезпечення покладено на Міністерство аграрної політики і продовольства і здійснюється за двома основними напрямками: безпосереднє фінансування та кредитування видатків.

Фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників здійснюється за 16 основними бюджетними програмами. Як відмічається науковцями, фінансування аграрної галузі з 2011 року постійно скорочується, зменшуються обсяги прямої бюджетної підтримки. Видатки державного бюджету на аграрний сектор в загальних видатках у 2014 році становлять 1,56 %, у той час як у 2009 році на них припадало 2,32 % [6]. Серед видатків Міністерства аграрної політики та продовольства України у 2014 році найбільшого зменшення зазнала підтримка сільськогосподарських товаровиробників — на 818,8 млн. грн. [7]. Отже, можна зазначити, що за останні роки бюджетне фінансування не сприяє поліпшенню ситуації в галузі, не забезпечує темпи розвитку агробізнесу, не забезпечує підвищення прибутковості і життєздатності сільського господарства. Державна фінансова підтримка аграрного сектору, на жаль, є суто формальною.

Крім того, система державної фінансової підтримки в основному спрямована на потреби великих аграрних підприємств, а дрібні товаровиробники, більшість невеликих сімейних фермерських господарств не мають прямого доступу до державних преференцій. Також існує проблема складності та непрозорості розподілу бюджетних коштів, низької ефективності їхнього використання.

Диспаритет цін та прорахунки у фінансово-кредитній політиці держави приводять до того, що окремі галузі сільськогосподарського виробництва є хронічно збитковими. Особливо значущим в цьому аспекті стає регулювання порогу рентабельності аграрного виробництва в напрямі забезпечення рівноваги на ринку. На цій базі по-

винна будуватися система ціноутворення на сільськогосподарську продукцію.

Взагалі, регулювання цін як джерела прибутку сьогодні є ключовим питанням для забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. Так, незважаючи на високий врожай, більшість аграріїв за результатами 2013 року опинилися у збитковому стані.

Фінансова підтримка агропромислового сектору повинна залишатися пріоритетним напрямом державного регулювання в Україні. Для цього, перш за все, потрібно формувати сприятливу для аграрного сектору бюджетну політику. Важливо постійно удосконалювати методи та структуру фінансової підтримки аграрних виробників з урахуванням змін умов господарювання та поточної економічної ситуації. В умовах недостатніх обсягів виробництва основних видів продукції сільського господарства, низької купівельної спроможності населення, обмеженого доступу суб'єктів господарювання до фінансового ресурсу абсолютно виправданим можна вважати надання прямої державної підтримки в розрахунку на одиницю площі або голову худоби [8].

На державному рівні необхідно забезпечити дієвий контроль за виділенням, розподілом та використанням коштів, аналізувати ефективність бюджетної підтримки.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, варто відзначити, що у системі державного регулювання аграрного сектору залишається багато невирішених проблем ціноутворення, фінансово-кредитної та фіскальної політики. В умовах кризового стану економіки принципи і організація державного регулювання потребують удосконалення, посилення і розширення переліку інструментів державного впливу.

Сьогодні на державному рівні вкрай необхідно створити умови ефективного розвитку аграрного сектору, зменшення впливу дестабілізаційних чинників господарювання, зміцнення основ функціонування галузі сільськогосподарського виробни-

цтва. А це, у свою чергу, означає, що Україні у світі останніх економічних та політичних подій необхідні нові підходи аграрної політики і структурне реформування всієї агропромислової системи.

Література

1. Шпак Ю. В. Проблеми державного регулювання економічно-безпечного розвитку агропромислового виробництва [Електронний ресурс] / Ю. В. Шпак. — Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=208>.

2. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.

3. Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18 жовтня 2005 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>.

4. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.

5. Збарський В. К. Державна підтримка сільського господарства / В. К. Збарський, В. П. Горьовий // Економіка АПК: Фінансові відносини та бухгалтерський облік. — 2010. — № 4. — С. 74–80.

6. Радченко О. Структура та форми бюджетної підтримки аграрного сектору України [Електронний ресурс] / О. Радченко. — Режим доступу : ophus.at.ua/publ/2014_05_22_23_kampodilsk/sekcija_4_2014_05_22_23.

7. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/node/14315>.

8. Статівка Н. В. Державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників: пріоритеті та ефективність [Електронний ресурс] / Н. В. Статівка. — Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-4/doc/3/06.pdf>.